Για τη Ρόζα Λούξεμπουργκ

Με αφορμή την 150η επέτειο της γέννησής της

Τον Αύγουστο του 1893, όταν το Προεδρείο προσκάλεσε τη Ρόζα Λούξεμπουργκ να μιλήσει σε μια σύνοδο του Συνεδρίου της Ζυρίχης της Δεύτερης Διεθνούς, η Ρόζα βάδισε με θάρρος ανάμεσα στο πλήθος των εκλεγμένων αντιπροσώπων και των ακτιβιστών που συνωθούνταν στην κεντρική αίθουσα.

Ήταν μια από τις λίγες παρούσες γυναίκες, στο άνθος της νεότητάς της, λεπτοκαμωμένη, και με μια παραμόρφωση του ισχίου που την υποχρέωνε να κουτσαίνει ήδη από την ηλικία των πέντε ετών. Η πρώτη εντύπωση που έδωσε σε όσους την έβλεπαν για πρώτη φορά ήταν αυτή ενός πραγματικά αδύναμου πλάσματος. Όμως, στη

DOWNLOAD PDF

Journal:
ΘΕΣΕΙΣ

Pub Info:
Vol. 2021, n. 155

Reference:
Κωδ. Πολιτείας: 3435-4811

Available in:

συνέχεια, καθώς μιλούσε όρθια σε μια καρέκλα ώστε να ακούγεται καλύτερα, γοήτευσε πολύ γρήγορα όλο το ακροατήριο με τη δεξιότητα της σκέψης και την πρωτοτυπία των θέσεών της.

Το πολωνικό εθνικό ζήτημα

Κατά την άποψή της, το κεντρικό αίτημα του πολωνικού εργατικού κινήματος δεν θα έπρεπε να είναι ένα ανεξάρτητο πολωνικό κράτος, όπως υποστήριζαν όλοι πριν απ' αυτήν. Η Πολωνία βρισκόταν ακόμα υπό τριμερή κυριαρχία, μοιρασμένη μεταξύ της Γερμανικής, της Αυστρο-ουγγρικής και της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Η επανένωσή της φαινόταν δύσκολο εγχείρημα και οι εργάτες θα έπρεπε να κατευθύνουν τις φιλοδοξίες τους σε στόχους που θα γεννούσαν πρακτικούς αγώνες στο όνομα συγκεκριμένων αναγκών.

Κινούμενη σε μια γραμμή επιχειρηματολογίας που θα ανέπτυσσε στα χρόνια που θα ακολουθούσαν, επιτέθηκε σ' αυτούς που εστίαζαν στα εθνικά θέματα και προειδοποίησε για τον κίνδυνο να χρησιμοποιηθεί η ρητορική του πατριωτισμού προκειμένου να υποτιμηθεί η ταξική πάλη και να απωθηθεί το κοινωνικό ζήτημα από το προσκήνιο. Δεν υπήρχε κανένας λόγος σε όλες τις μορφές καταπίεσης που υφίστατο το προλεταριάτο να προσθέσουμε την «υπαγωγή στην πολωνική εθνικότητα». Για την αποφυγή αυτής της παγίδας, η Λούξεμπουργκ έθεσε ως στόχο την ανάπτυξη αυτοδιοικούμενων περιοχών, και την ενίσχυση της πολιτιστικής αυτονομίας, η οποία μετά την

εδραίωση ενός σοσιαλιστικού τρόπου παραγωγής θα λειτουργούσε ως ανάχωμα απέναντι σε κάθε αναβίωση σωβινισμού και νέων μορφών διακρίσεων. Η στόχευση αυτών των συλλογισμών ήταν η διάκριση μεταξύ του εθνικού ζητήματος και αυτού του εθνικού κράτους.

Κόντρα στο ρεύμα

Η παρέμβαση στο Συνέδριο της Ζυρίχης σηματοδότησε τη συνολική διανοητική βιογραφία μιας γυναίκας που γενικά αναγνωρίζεούται ως μια από τις σημαντικότερες εκπροσώπους του σοσιαλισμού του 20 αιώνα. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ, που γεννήθηκε πριν από 150 χρόνια, στις 5 Μαρτίου του 1871 στο Zamość της υπό τσαρική κατοχή Πολωνίας, έζησε ολόκληρη τη ζωή της στα άκρα, αναμετρούμενη με διάφορες αντιξοότητες, και κολυμπώντας πάντα κόντρα στο ρεύμα. Εβραϊκής καταγωγής, υποφέροντας από μια σωματική αναπηρία από μικρή ηλικία, μετοίκισε στη Γερμανία σε ηλικία 27 ετών και κατόρθωσε να αποκτήσει εκεί τη γερμανική υπηκοότητα μέσω ενός εικονικού γάμου. Καθώς ήταν ασυμβίβαστα υπέρ της ειρήνης με το ξέσπασμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, φυλακίστηκε αρκετές φορές για τις ιδέες της. Υπήρξε παθιασμένη αντίπαλος του ιμπεριαλισμού στη διάρκεια μιας νέας και βίαιης αποικιακής επέκτασης. Αγωνίστηκε εναντίον της θανατικής ποινής στην καρδιά της βαρβαρότητας. Και, ας μην ξεχνάμε ποτέ ότι ήταν μια γυναίκα που έζησε σε κόσμους που κατοικούνταν σχεδόν αποκλειστικά από άντρες. Συχνά ήταν η μοναδική γυναικεία παρουσία

τόσο στο Συνέδριο του Πανεπιστημίου της Ζυρίχης, όπου απέκτησε ένα διδακτορικό τίτλο το 1897 με μια διατριβή για τη Βιομηχανική Ανάπτυξη της Πολωνίας, όσο και στην ηγεσία της Γερμανικής Σοσιαλδημοκρατίας. Το Κόμμα την όρισε ως την πρώτη γυναίκα που δίδαξε στην κομματική σχολή κεντρικών στελεχών – εργασία στην οποία απασχολήθηκε από το 1907 ως το 1914, ενώ στο ίδιο διάστημα δημοσίευσε τη Συσσώρευση του κεφαλαίου (1913) και εργάστηκε πάνω σ' ένα ανολοκλήρωτο σχέδιο μιας Εισαγωγής στην Πολιτική Οικονομία (1925).

Οι δυσκολίες αυτές συμπληρώθηκαν από το ανεξάρτητο πνεύμα της και την αυτονομία της – ένα προτέρημα που συχνά οδηγεί σε δυσκολίες, ακόμα και σε αριστερά κόμματα. Δίνοντας δείγματα μιας ζωηρής ευστροφίας, είχε την ικανότητα να αναπτύσσει νέες ιδέες και να τις υπερασπίζεται με παρρησία, και μάλιστα με μια αφοπλιστική ειλικρίνεια, μπροστά σε μορφές όπως ο Αύγουστος Μπέμπελ και ο Καρλ Κάουτσκι (ο οποίος είχε το καθοριστικό πλεονέκτημα της άμεσης επαφής με τον Ένγκελς). Στόχος της δεν ήταν να επαναλαμβάνει κάθε φορά τα λόγια του Μαρξ, αλλά να τα ερμηνεύσει ιστορικά, και να τα αναπτύσσει περαιτέρω, όταν κάτι τέτοιο είναι αναγκαίο. Γι' αυτήν, η ελευθερία να διατυπώνει την άποψή της και να εκφράζει τις κριτικές της θέσεις στο εσωτερικό του κόμματος ήταν ένα αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα. Το κόμμα όφειλε να είναι ένας χώρος όπου θα μπορούσαν να συνυπάρξουν διαφορετικές απόψεις, στον βαθμό

που τα μέλη του συμμερίζονταν τις θεμελιώδεις αρχές του.

Κόμμα, απεργία, επανάσταση

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ ξεπέρασε με επιτυχία τα πάμπολλα εμπόδια που αντιμετώπισε, και στη διάρκεια της σφοδρής αντιπαράθεσης μετά τη ρεφορμιστική στροφή του Έντουαρντ Μπερνστάιν αναδείχτηκε σε μια αναγνωρίσι- μη μορφή της πιο εξέχουσας οργάνωσης του ευρωπαϊκού εργατικού κινήματος. Ενώ ο Μπερνστάιν στο περίφημο κείμενό του Οι προϋποθέσεις του σοσιαλισμού και τα καθήκοντα της Σοσιαλδημοκρατίας (1897-99) είχε καλέσει το κόμμα να κόψει τις γέφυρες με το παρελθόν του και να μεταστραφεί σε μια δύναμη σταδιακών αλλαγών, η Λούξεμπουργκ στο Κοινωνική μεταρρύθμιση ή επανάσταση; (1898-99) επέμενε ότι στη διάρκεια κάθε ιστορικής περιόδου «το έργο των μεταρρυθμίσεων συνεχίζεται μόνο στην κατεύθυνση που ορίστηκε από την ώθηση της τελευταίας επανάστασης». Αυτοί που επιδιώκουν «στο κοτέτσι του αστικού κοινοβουλευτισμού» τις αλλαγές που θα καθιστούσε εφικτές η επαναστατική κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας, δεν επιλέγουν «έναν πιο ήσυχο, ασφαλέστερο και βραδύτερο δρόμο για τον ίδιο στόχο», αλλά μάλλον «ένα διαφορετικό στόχο». Έχουν αποδεχτεί τον αστικό κόσμο και την ιδεολογία του.

Το ζήτημα δεν ήταν η βελτίωση του υπάρχοντος κοινωνικού καθεστώτος, αλλά η οικοδόμηση ενός τελείως διαφορετικού. Ο ρόλος των εργατικών

συν- δικάτων – τα οποία μπορούσαν να αποσπάσουν από τα αφεντικά μόνο κά- ποιες ευνοϊκότερες συνθήκες στο πλαίσιο του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής – και η Ρώσικη Επανάσταση του 1905 αποτέλεσε το έναυσμα για κάποιες σκέψεις σχετικά με τα πιθανά υποκείμενα και τις δράσεις που θα μπορούσαν να παραγάγουν ένα ριζικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Στο βιβλίο Μαζική απεργία, κόμμα και Συνδικάτα (1906), που ανέλυε τα κύρια γεγονότα σε μεγάλες εκτάσεις της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, η Λούξεμπουργκ υπογράμμισε τον κρίσιμο ρόλο των ευρύτατων και σε μεγάλο βαθμό ανοργάνωτων στρωμάτων του προλεταριάτου. Στην οπτική της, οι πραγματικοί πρωταγωνιστές της ιστορίας ήταν οι μάζες. Στη Ρωσία, «το στοιχείο του αυθορμητισμού» – μια έννοια που οδήγησε πολλούς στο να την κατηγορήσουν ότι υπερεκτίμησε την ταξική συνείδηση των μαζών – ήταν κρίσιμο και κατά συνέπεια, ο ρόλος του κόμματος δεν θα έπρεπε να είναι να προετοιμάσει τη μαζική απεργία, αλλά «να τοποθετηθεί επικεφαλής του κινήματος συνολικά».

Για τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, η μαζική απεργία ήταν «ο ζωντανός σφυγμός της επανάστασης», και ταυτόχρονα, «ο ισχυρότερος κινητήριος τροχός της». Ήταν ο πραγματικός «τρόπος κίνησης των προλεταριακών μαζών, η εκπληκτική μορφή του προλεταριακού αγώνα στην επανάσταση». Δεν ήταν μια απλή απομονωμένη δράση αλλά η σύνοψη μιας μακράς περιόδου ταξικών αγώνων. Επιπλέον, δεν θα έπρεπε να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι

«στη δίνη της επαναστατικής περιόδου», το προλεταριάτο μετασχηματιζόταν κατά ένα τέτοιο τρόπο ώστε ακόμα και το υψηλότερο αγαθό, η ζωή – για να μην μιλήσουμε για την υλική ευημερία – είχε μικρή αξία σε σύγκριση με τα ιδεώδη του αγώνα». Οι μαζικές απεργίες της Ρωσίας έδειξαν πώς σε μια τέτοια περίοδο, η «αδιάκοπη αμφίδρομη δράση των πολιτικών και οικονομικών αγώνων» ήταν τέτοια ώστε το πέρασμα από τη μια μορφή αγώνων στην άλλη ήταν άμεσα εφικτό.

Κομμουνισμός σημαίνει ελευθερία και δημοκρατία

Σχετικά με το ζήτημα των οργανωτικών μορφών, και ειδικότερα, τον ρόλο του κόμματος, η Λούξεμπουργκ ενεπλάκη σε μια άλλη έντονη αντιπαράθεση εκείνη την εποχή, αυτή τη φορά, με τον Λένιν. Στο έργο του Ένα βήμα μπροστά, δύο βήματα πίσω (1904), ο ηγέτης των μπολσεβίκων υπερασπίστηκε τις θέσεις του Δευτέρου Συνεδρίου του Ρώσικου Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος, προτάσσοντας μια αντίληψη του κόμματος ως ενός συμπαγούς πυρήνα επαγγελματιών επαναστατών, μιας πρωτοπορίας που έχει ως καθήκον να καθοδηγεί τις μάζες. Από την άλλη πλευρά, η Λούξεμπουργκ στο Οργανωτικά ζητήματα της Ρωσικής Σοσιαλδημοκρατίας (1904), υποστήριξε ότι ένα εξαιρετικά συγκεντρωτικό κόμμα δημιουργούσε μια πολύ επικίνδυνη δυναμική «τυφλής υπακοής στην κεντρική εξουσία». Το κόμμα δεν θα πρέπει να καταπνίγει, αλλά αντίθετα, να αναπτύσσει την εμπλοκή της κοινωνίας, ώστε να εξασφαλίζεται «η

σωστή ιστορική αξιολόγηση των μορφών πάλης». Ο Μαρξ έγραψε κάποτε ότι «ένα βήμα πραγματικού κινήματος είναι σημαντικότερο από δεκάδες προγράμματα». Και η Λούξεμπουργκ προεξέτεινε αυτή τη ρήση στον ισχυρισμό ότι «τα λάθη που διαπράττει ένα πραγματικά επαναστατικό εργατικό κίνημα είναι απείρως πιο γόνιμα και πολύτιμα από το αλάθητο της καλύτερης από όλες τις πιθανές κεντρικές επιτροπές».

Η σύγκρουση αυτή απέκτησε ακόμα μεγαλύτερη σημασία μετά τη σοβιετική επανάσταση του 1917, στην οποία η Λούξεμπουργκ παρείχε την άνευ όρων υποστήριξή της. Ανήσυχη από τα γεγονότα που εξελίσσονταν στη Ρωσία (αρχίζοντας από τους τρόπους αντιμετώπισης της αγροτικής μεταρρύθμισης), ήταν η πρώτη από το κομμουνιστικό στρατόπεδο που παρατήρησε ότι «μια παρατεταμένη κατάσταση συναγερμού» θα ασκούσε μια «εκφυλιστική επιρροή στην κοινωνία». Στο δημοσιευμένο μετά θάνατον κείμενό της Η Ρώσικη Επανάσταση (1922 [1918]), υπογράμμιζε ότι η ιστορική αποστολή του προλεταριάτου, με την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας, ήταν «η δημιουργία μιας σοσιαλιστικής δημοκρατίας που θα αντικαθιστούσε την αστική δημο- κρατία – και όχι η κατάργηση της δημοκρατίας συνολικά». Ο κομμουνισμός σήμαινε «την πιο ενεργή, απεριόριστη συμμετοχή των λαϊκών μαζών, την απεριόριστη δημοκρατία», που δεν προσβλέπει στην καθοδήγησή της από τους αλάθητους ηγέτες. Οι πραγματικά διαφορετικοί

πολιτικοί και κοινωνικοί ορίζοντες θα ανοίγονταν μέσω μιας τέτοιας σύνθετης διαδικασίας αυτού του τύπου, και όχι μέσω του περιορισμού της ελευθερίας «μόνο στους υποστηρικτές της Κυβέρνησης, μόνο στα μέλη ενός κόμματος».

Η Λούξεμπουργκ ήταν απόλυτα πεπεισμένη ότι «ο σοσιαλισμός από τη φύση του, δεν μπορεί να εκχωρηθεί από τα πάνω», θα πρέπει να επεκτείνει τη δημοκρατία, και όχι να τη συρρικνώσει. Έγραφε ότι «το αρνητικό, το τσάκισμα μπορεί να είναι αντικείμενο ενός διατάγματος. Αυτό όμως δεν ισχύει για το θετικό, το χτίσιμο». Γι' αυτές τις «νέες περιοχές», μόνο «η εμπειρία» θα «ήταν σε θέση να διορθώνει και να ανοίγει νέους δρόμους». Η Ένωση των Σπαρτακιστών, που ιδρύθηκε το 1914 μετά από μια διάσπαση του SPD και που αργότερα εξελίχθηκε στο Κομμουνιστικό Κόμμα της Γερμανίας (KPD), δήλωνε ρητά ότι δεν θα αναλάβει «ποτέ την κυβερνητική εξουσία παρά μόνον αποκρινόμενη στη σαφή και αναμφισβήτητη θέληση της μεγάλης πλειοψηφίας των προλεταριακών μαζών όλης της Γερμανίας».

Παρ' όλον ότι έκαναν αντίθετες πολιτικές επιλογές, τόσο οι Σοσιαλδημοκράτες, όσο και οι Μπολσεβίκοι λαθεμένα αντιλαμβάνονταν τρόπο τη δημοκρατία και την επανάσταση ως δυο εναλλακτικές διαδικασίες. Αντίθετα, για τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, ο πυρήνας της πολιτικής θεωρίας ήταν μια αξεδιάλυτη ενότητα αυτών των δυο. Η παρακαταθήκη της αφυδατώθηκε και από τις δυο πλευρές: Οι σοσιαλδημοκράτες, συνένοχοι στη

στυγνή δολοφονία της σε ηλικία 47 ετών, από τα χέρια δεξιών παραστρατιωτικών, την πολέμησαν ανεπιφύλακτα όλα αυτά τα χρόνια, για τους επαναστατικούς τόνους της σκέψης της, ενώ οι σταλινικοί απέφυγαν με κάθε τρόπο να διαδώσουν τις ιδέες της, εξ αιτίας του κριτικού και ασυμβίβαστου χαρακτήρα τους.

Κατά του μιλιταρισμού, του πολέμου και του ιμπεριαλισμού

Το άλλο κρίσιμο σημείο των πολιτικών πεποιθήσεων και του ακτιβισμού της Λούξεμπουργκ ήταν η διπλή της αντίθεση απέναντι στον πόλεμο και οι κινητοποιήσεις της κατά του μιλιταρισμού. Εδώ αποδείχτηκε ικανή να επικαιροποιήσει τη θεωρητική προσέγγιση της Αριστεράς, και να κερδίσει την υπο-στήριξη κάποιων οξυδερκών αποφάσεων των Συνεδρίων της Δεύτερης Διεθνούς, οι οποίες, παρ’ ότι απαξιωμένες, αποτελούσαν ένα αγκάθι στα πλευρά των υποστηρικτών του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Σύμφωνα με την ανάλυσή της, η λειτουργία των στρατών, η ατέρμων ανανέωση του εξοπλι- σμού τους και η επαναλαμβανόμενη έκρηξη πολέμων δεν θα έπρεπε να κα- τανοούνται μόνο με τους κλασικούς όρους της πολιτικής σκέψης του δέκατου ένατου αιώνα. Αντίθετα, συνδέονται στενά με τις δυνάμεις που επιδιώκουν την καταστολή των εργατικών αγώνων και χρησιμοποιούνται ως χρήσιμα εργαλεία από τα αντιδραστικά συμφέροντα με σκοπό να διαιρέσουν την εργατική τάξη.

Εκτός αυτού, αντιστοιχούσαν σ' ένα συγκεκριμένο οικονομικό στόχο της εποχής. Ο καπιταλισμός χρειαζόταν τον ιμπεριαλισμό και τον πό- λεμο, ακόμα και σε ειρηνικές εποχές, προκειμένου να αυξήσει την παραγωγή, όπως επίσης και για να κατακτήσει τις νέες αγορές που πρωτοεμφανίζονταν στην αποικιακή περιφέρεια έξω από την Ευρώπη. Όπως έγραψε στη Συσσώρευση του κεφαλαίου, «η πολιτική βία δεν είναι τίποτα άλλο από ένα όχημα για την οικονομική διαδικασία» – μια κρίση που συνοδεύτηκε από μια από τις πιο αμφιλεγόμενες θέσεις του βιβλίου, σύμφωνα με την οποία η ανα- νέωση των εξοπλισμών ήταν απαραίτητη για την παραγωγική επέκταση του καπιταλισμού.

Η εικόνα αυτή απείχε πολύ από τα αισιόδοξα ρεφορμιστικά σενάρια, και για να τη συνοψίσει, η Λούξεμπουργκ χρησιμοποίησε μια διατύπωση που θα αντηχούσε ευρέως στη διάρκεια του εικοστού αιώνα: «σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα». Εξήγησε ότι ο δεύτερος όρος θα μπορούσε να αποφευχθεί μόνο μέσω της συνειδητοποιημένης μαζικής πάλης, και εφ' όσον ο αντιμιλιταρι- σμός απαιτούσε ένα υψηλό επίπεδο πολιτικής συνείδησης, ήταν μια από τους μεγαλύτερους υπέρμαχους της γενικής απεργίας κατά του πολέμου – ένα όπλο που πολλοί άλλοι, του Μαρξ συμπεριλαμβανομένου, υποτίμησαν. Υποστήριξε ότι απέναντι στα νέα πολεμικά σενάρια θα έπρεπε να αντιταχθεί το ζήτημα της εθνικής άμυνας και ότι το σύνθημα «πόλεμος στον πόλεμο!» θα έπρεπε να καταστεί «ο ακρογωνιαίος λίθος της πολιτικής

της εργατικής τάξης». Όπως έγραψε στην Κρίση της Σοσιαλδημοκρατίας (1916), γνωστή επίσης ως The Junius Pamphlet, η Δεύτερη Διεθνής κατέρρευσε γιατί απέτυχε «να οργανώσει μια κοινή τακτική και δράση του προλεταριάτου σε όλες τις χώρες». Από τότε και στο εξής, ο «κύριος στόχος» του προλεταριάτου θα έπρεπε επομένως να είναι «ο αγώνας κατά του ιμπεριαλισμού και η αποτροπή των πολέμων σε καιρούς ειρήνης όπως και σε καιρούς πολέμου».

Χωρίς να χάσει την τρυφερότητά της

Ένας πολίτης του κόσμου με το όραμα «αυτού που έρχεται», η Ρόζα Λούξεμπουργκ έλεγε ότι αισθανόταν σαν στο σπίτι της «παντού στον κόσμο, όπου υπάρχουν σύννεφα και πουλιά, και ανθρώπινα δάκρυα». Παθιαζόταν με τη βοτανική και αγαπούσε τα ζώα, και όπως μπορούμε να δούμε από τις επιστολές της, ήταν μια γυναίκα με ευαισθησίες, που τα είχε καλά με τον εαυτό της, παρά τις πικρές εμπειρίες που της επιφύλαξε η ζωή της. Για τη συνιδρύτρια της Ένωσης των Σπαρτακιστών, η πάλη των τάξεων δεν ήταν απλά ένα ζήτημα αύξησης των μισθών. Δεν φιλοδόξησε ποτέ να είναι μια απλή επίγονος και ο σοσιαλισμός της δεν ήταν ποτέ οικονομιστικός. Βουτηγμένη στα δράματα της εποχής της, επιδίωξε να επικαιροποιήσει τον μαρξισμό, χωρίς να θέσει υπό αμφισβήτηση τα θεμέλιά του. Οι προσπάθειές της σ' αυτή την κατεύθυνση αποτελούν μια σταθερή προειδοποίηση για την Αριστερά ότι δεν θα πρέπει να περιορίσει την πολιτική της δραστηριότητα σε ήπια καταπραϋντικά, παραιτούμενη από την

προσπάθεια να αλλάξει την υπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων. Ο τρόπος που έζησε, το γεγονός ότι κατόρθωσε να παντρέψει τη θεωρητική επεξεργασία με την κοινωνική δράση, προσφέρουν ένα εξαιρετικό διαχρονικό μάθημα στη νέα γενιά των αγωνιστών που επέλεξαν να συνεχίσουν τους αγώνες στους οποίους αυτή είχε δώσει.